

Inspel till Rådet för skydd av kulturarv

Svenska Arkivförbundet presenterar härmed sina svar på Riksarkivets frågor till den enskilda arkivsektorn inför Rådet för skydd av kulturarvets arbete. Med detta och rapporten *Beredskap hos de nationella Arkiven och Länsarkiven (2025)* vill vi belysa det nuläge som råder inom sektorn och de insatser som vi anser nödvändiga för en stärkt beredskap.

Vilka områden ser ni som prioriterade i ert fortsatta arbete för att stärka beredskapen?

I enkätundersökningen som ligger till grund för rapporten *Beredskap hos de nationella Arkiven och Länsarkiven (2025)* identifieras och rangordnas följande områden där de tillfrågade Arkiven behöver hjälp och stöd för att stärka beredskapen:

1. Ekonomiskt utrymme att prioritera beredskapsarbetet
2. Kunskap om restvärdesräddning
3. Omvärldsbevakning
4. Tillgång till evakueringslokaler
5. Informationsvärdering vid prioritering av arkivbestånden
6. Riskanalys av eventuella hot
7. Kontinuitetsplanering för verksamheten

Som framgår av listan behöver Arkiven stöd inom ett brett spektrum av områden, från övergripande strategiska insatser till praktiska arbetsverktyg i vardagen.

Finns det något inom ert arbete där ni tror att rådets samordning kan vara till hjälp, till exempel genom information, stöd eller annan kompetenshöjning?

Länsstyrelsernas roll

Som den högsta civila myndigheten för totalförsvaret i varje län är länsstyrelserna centrala för den ideella kultursektorn och de enskilda arkivinstitutionerna. Vi anser att länsstyrelserna har mycket goda kunskaper om kulturmiljö, byggnadskultur och det kyrkliga kulturarvet. Men av förklarliga skäl har de inte samma kunskap om de övriga kulturområdena inom kulturarvet.

Rådet för skydd av kulturarv har en bra sammansättning, bortsett från avsaknaden av representanter från den ideella kultursektorn. Vi hoppas att Rådets deltagare hjälper varandra att skapa en större förståelse för respektive kulturområde för en bättre helhetssyn på det svenska kulturarvet. Detta kommer i förlängningen leda till bättre samordning.

Tydliggör ansvarsområden

Det råder en viss oklarhet vilken aktör som ansvarar för vilka frågor, vilken sektor och vilken typ av kris. De enskilda arkivinstitutionerna upplever ibland att de faller mellan stolarna hos Riksarkivet

Svenska Arkivförbundet

(arkivmyndighet för den statliga förvaltningen) och Riksantikvarieämbetet (nationell kulturarvsmyndighet).

Riksarkivet ger råd och stöd åt arkivfunktioner hos arkivbildare inom den statliga förvaltningen. De enskilda arkivinstitutionerna hanterar också informationsförvaltningsfrågor, men på många sätt påminner de i sin organisation och uppdrag mer om museerna med deras kulturarvsuppdrag, som Riksantikvarieämbetet ansvarar för. Detta beror på att de enskilda arkivinstitutionerna hanterar arkiv på uppdrag av flera arkivbildare och av samhället. Det är stor skillnad på arkivfunktion hos en arkivbildare och en extern arkivinstitution som bevarar arkiv åt en mängd olika aktörer. Detta gör att information och kunskapsresurser som kommer från de två myndigheterna ibland aldrig träffar de enskilda arkivinstitutionerna.

Identifierar ni några specifika beredskapsfrågor som behöver lyftas till regeringen för vidare åtgärder?

Finansieringen av kultursektorn är en beredskapsfråga

”Det som inte finns i fredstid finns absolut inte i kristid” uttryckte sig LRF i en debattartikel i februari 2024 om den svenska livsmedelsförsörjningen. Samma princip gäller för kultur- och arkivsektorn. Många arkivinstitutioner och arkivföreningar inom den enskilda arkivsektorn är små organisationer med enorma uppdrag: att bevara information från hela civilsamhället och näringslivet. Det handlar om dagsaktuell information som individer, arkivbildare och samhället behöver för att fungera. Det handlar också om vårt gemensamma kulturarv och en mångfald av identitetsskapande historier och berättelser som kommer att bygga motståndskraft och försvarsvilja i kris.

När bidrag till Arkiven, som förmedlas genom Statens Kulturråd och Riksarkivet inte räknas upp, och Boverkets bidrag till kulturlokaler inte omfattar Arkiv då går de redan små organisationerna på knäna. Då finns inte utrymme att prioritera beredskapsarbetet. I rapporten *Beredskap hos de nationella Arkiven och Länsarkiven* (2025) säger en arkivchef för en nationell arkivinstitution att ”Beredskapsövningskurser efterfrågas och ekonomiska resurser för att hinna med detta.”

Om det inte finns ekonomiska resurser för arkivlokaler i fredstid, finns det mest troligt inte i kristid. Om det inte finns ekonomiska resurser till utbildad personal i fredstid, finns det mest troligt inte i kristid. Därför är finansieringen av arkivsektorn en beredskapsfråga som regeringen behöver ta ställning till.

Erkännandet av enskilda arkiv som en del av kulturarvet

I Arkivlag (1990:782) 3 § står det följande ”Myndigheternas arkiv är en del av det nationella kulturarvet.” Det omfattar den statliga och kommunala arkivsektorn, och inte den enskilda arkivsektorn med informationsbestånd från civilsamhället och näringslivet. Detta har allvarliga effekter för den enskilda arkivsektorn, då det osynliggör kulturområdet, särskilt när beredskap för kulturarvet diskuteras.

Rapporten *Beredskap hos de nationella Arkiven och Länsarkiven* (2025) visar bland annat på att länsstyrelsernas dialoger med arkivsektorn är mycket begränsade. I vissa fall har Länsstyrelser varit i

Svenska Arkivförbundet

kontakt med Svenska Arkivförbundet, som riksorganisation för den enskilda arkivsektorn, och då har det framgått hur stor okunskap det finns om Arkivens roll för samhället och kulturarvet.

Informationsvärderingen av arkivbestånd görs bästa av arkivsektorns utbildade personal. Regeringen däremot, bör omgående erkänna hela kulturområdet arkiv som en del av kulturarvet i arkivlagen, något som föreslogs av den senaste Arkivutredningen (Ku 2017:02).

Införliva arkivsektorn i den officiella statistiken

Grundläggande för ett effektivt och ändamålsenligt beredskapsarbete är att skaffa en överblick av vad som ska skyddas. Idag har ingen aktör i Sverige svaren på "Hur många arkivinstitutioner finns det i Sverige?" och "Hur stora är arkivbestånden?". Detta medför stora risker för att vissa arkivinstitutioner kommer att missas, evakueringsmagasin blir underdimensionerade och digitaliseringsinsatser otillräckliga.

För kulturområdena museum och bibliotek finns den kunskapen. I våra grannländer Norge och Danmark finns välfungerande informationsinhämtning om den enskilda arkivsektorn. Varför det inte finns i Sverige är oklart. Men vi kan konstatera att avsaknaden av statistik för arkiv och de enskilda arkivens exkluderande i arkivlagen har skapat ett osynligt kulturområde.

Regeringen bör omgående infoga kulturområdet arkiv i den officiella svenska statistiken som en avgörande och grundläggande del i beredskapsplaneringen för kulturarvet.

För Svenska Arkivförbundet

Katarina Carlsson
Förbundsordförande

Amanda Vesterlund
Generalsekreterare